

Anmeldelse

G. Clinton Godart, *Darwin, Dharma, and the Divine. Evolutionary Theory and Religion in Modern Japan*, University of Hawaii Press 2017, 301 s., \$ 68.00

Det tog ikke lang tid for Darwin at blive del af Japan. Men det var en proces med flere dele friktion og tilpasning, for evolutionsteori var både en fremmed og genkendelig ramme til verdensfortolkning med en tilpas mængde politisk sprængstof til ideologiske splittelser gennem flere årtier. Den traditionelle vinkling herpå – at Japan fra begyndelsen helt accepterede darwinisme og vestlig videnskab generelt som det naturlige i verden – problematiserer G. Clinton Godart i nærværende bog, hvor han kaster sig over et emne, der nok har været undersøgt på detailplan, men ikke før (på engelsk) i en samlet fremstilling. I seks kapitler bevæger han sig på 300 sider (inkl. japansk og engelsksproget bibliografi) ind i et univers med akademikere, journalister, intellektuelle, aktivister og religiøse tænkere og disses respons på de nye evolutionistiske tanker, der især med åbningen mod vest fra Meiji-restaurationen i 1868 flød over det nye samfund som del af modernitets-pakken. Som andre steder var det en kontroversiel teori, der afstedkom ideologiske brud men også konstruktive fremskridt, og som læst ind i historiske rammer efterlader interessante kultur- og religionshistoriske samt videnssociologiske perspektiver.

Både religionskritik og evolutionstanker har naturligvis været til stede i Japan længe før både Darwin og vestlig indflydelse generelt. Men det var den amerikanske zoolog og orientalist Edward Morse, der tilskrives æren for at være den første, der introducerede Darwins evolutionslære i Japan på Tokyo Universitet en oktoberdag i 1877. Sammen med en anden amerikaner, E. Fenollosa, talte de to varmt for introduktionen af Darwin og en Spencer'sk socialdarwinisme, og deres fælles begejstring for buddhismen gjorde muligvis, at den første fase af evolutionsteorien blev pænt accepteret af især buddhister. Et af Morses, Fenollosas og andre buddhisters argument for dennes 'naturlige tilpasning' i Japan var, at buddhismen (i modsætning til kristendommens teologisk set inkommensurable relation til udviklingslæren) nærmest har været teleologisk bestemt til moderne videnskabelige standarder, herunder evolutionsteori. Mens Darwin således blev brugt som anti-kristen teori, var kristne også interesserede i at forfølge modernitetens forførende diskurser, og godtgjorde, at netop deres religion var i overensstemmelse med Darwin. Evolution var som taget ud af Biblen, som et kreationistisk udtryk for Guds skaberværk. Desuden, kunne mange kristne missionærer påpege, var netop kristendommen en væsentlig faktor i det mo-

derne uddannelsessystem i Japan med oprettelse af både skoler og universiteter; kristendom, civilisation og videnskab hænger med andre ord uløseligt sammen. At den først kendte tekst om Darwin var skrevet af en shintopræst gør den spraglede receptionshistorie endnu mere interessant. I følge ham, var de to andre religioner helt forkert på den, mens netop shintos krøniker Kojiki og Nihon Shoki med deres skabelsesberetninger og slægtskabsgenealogier godtgør denne indfødte religions overlegenhed.

Kampgejsten ved integration af evolutionsteori var således del af en generel modernitetsdiskurs. Universitetsverden havde haft den på programmet tidligt, og religiøse stemmer havde interesser i retorisk differentiering: hvilken religion var mest moderne og overlevelsedygtig? Religionshistorisk var dette af ganske stor betydning. Forinden havde været 200 års buddhismedominans med kristendomsfølgelse og en birolle for shinto i kulissen. Med Meiji-tiden blev buddhismen kastet fra magten, shinto og kejser blev hyldet som den nye nations kernesymbol, og kristendommen stod en stærk fremtid i møde. Darwin, evolutionsteori, oplysning, videnskabelighed, fremtidssikring, nation building og internationalisering var modernitets-idealere med korrelativ resonans. Moderne religion skulle spejles heri.

Den efterfølgende Taishō- og især Shōwa-periode vendte om på mange ting. En gryende og snart markant kulturdefinerende nationalisme smittede af på flere aspekter af Darwin-receptionen. Var den dybest set ikke et knæfald for vestlig individualisme? Kunne den overhovedet kombineres med nationalistisk *kokutai* ('land-krop')-ideologi? Darwinister søgte nye argumenter fra både biologien, sociologien og religionshistorien med henvisninger til balanceret kobling mellem individ og kollektiv, udvikling og tilpasning, kamp og arbejdsdeling, som også kunne accepteres under nationalismens tanke- og ytringsfrihedsberøvende kommunikationssfære. Buddhister (som fx Inoue Enryō) var især kreative med forhandlinger og tilpasninger, så cirkulær tidsopfattelse, organisk og holistisk kosmologi, flydende identitet og en mindre individualistisk etik kunne sammenkobles med Darwin. Agnostikere, materialister og anarkister, derimod, blev fra 1920'erne associeret med den radikale evolutionisme, som militaristerne efterhånden fik udskammet og reelt kriminaliseret. Med mindre denne da blev ikklædt rendyrket stats-shinto og japanisme, som når det japanske folk kunne udråbes som 'fittest' i en omvendt orientalistisk, socialdarwinistisk teleologi. Som en general efter indtagelsen af Singapore i 1942 med reference til evolutionsteori kunne godtgøre: europæerne nedstammer fra aberne, japanerne fra guderne (s. 157). I 1930'erne og 1940'erne blev statsshinto det ideologiske bolværk mod evolutionslæren, og antydninger af afmytologisering af shinto-myterne blev decideret strafbart. Evolutionsteori var nemlig identificeret med "individualism, materialism, Western imperialism, Marxism, consumerism, capitalism, and even promiscuity" (s. 194). Efterkrigstidens "embrace of science and democracy" (s. 251) var på mange måder en tilbagevendende til før-nationalismens accept af Darwin, med en modnet tilpasning i både videnskabelig (vel nærmest helt accepteret i universitetsverden), filosofisk (gentænkt af fx Kyotoskolen) og religiøs (fra Zen til Soka Gakkai) fortolkningsramme.

Japansk modernitet var på mange måder en succeshistorie. At *On the Origin of Species* i 1903 lå på bestsellerlisten, siger noget om også den almene interesse for den nye

videnskab fra Vesten. Godart tillægger den generelle accept af moderniteten det, at Japan var karakteriseret ved religiøs pluralisme, uden monopol på ortodoksiens doktrinære udsagn om transcendent skabermagt. Der var, mener han, nærmest en synergi mellem evolution og religion (s. 234) – ikke mindst, fordi statsshinto i følge ham aldrig rigtig blev en statsreligion. Udfordringen for japanerne var ikke evolution og arternes forvandling, men de sociale og etiske konsekvenser sådanne teorier udkaster, eller i bredere forstand (og i forlængelse af argumentet): "the perceived disenchantment of the world by Darwin proved just as threatening in Japan as everywhere else in the world" (s. 235). Virkelig interessante tanker, som dog på ingen måde kan siges at være udtømt, som det er tilfældet på bogens sidste tre sider. Det ville have givet bogen et metahistorisk videnskabsteoretisk løft, hvis disse plausible påstande blev udfoldet. At der givetvist kunne have været beskrevet flere relevante tænkere og påvirkningsmønstre (var universitetsansatte religionsforskere eller teosofisk inspirerede tænkere slet ikke del heraf?), gør ikke bogen mindre relevant. Den giver netop et godt og bredt billede af et komplekst felt, der i sig selv er del af moderne japansk udviklingshistorie. Bogen er et fint dækkende korrektiv til tidligere forsimplede fortællinger. Efter Godart er det ikke muligt at sætte Darwin og evolutionsteori i forhold til dikotomier som Vest/Japan eller før-moderne/moderne. Bogen er med andre ord et glimrende eksempel på den mudrede vekselvirkning, der i religionsvidenskabens historie har været mellem religiøse og videnskabelige fortællinger. Sådanne er er ikke mindre interessante i ikke-vestlig kontekst.

*Jørn Borup, lektor, ph.d.,
Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet
jb@cas.au.dk*